

ItseNaiset

Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää

HANKKEEN LOPPUJULKAISU

Tekijä Johanna Snellman
Sisällön tuottamisessa mukana Tanja Saariaho, Shahla Rostem,
Matleena Anttila ja Samira Chakir
Toimittaja Johanna Sjöholm

ISBN 978-952-69619-0-3 (sid.)
ISBN 978-952-69619-1-0 (PDF)

Taitto ja visuaalinen ilme Oy Graaf Ab
Painopaikka Copy-Set Oy, Helsinki

Nicehearts ry, Euroopan sosiaalirahaston tuella
Lummetie 2 b A, 01300 Vantaa

www.nicehearts.com
info@nicehearts.com

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

ESPOO
ESBO

Sisällys

ItseNaiset Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää	5
ItseNaiset-toimintamalli	7
Vertaisryhmä	11
Suomen kielen kurssi ja digiopetus	14
Yksilöohjaus	16
Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen ote ohjaustyön perustana	18
Kielitietoinen ohjaus	20
Kuntarajat ylittävä yhteistyöverkosto	23
Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hankkeen taustaa ja tuloksia	27
Tuloksia	28
Onnistumisen edellytyksiä	32
Kohdattuja haasteita	35
Kirjallisuus	39

ItseNaiset

Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää

Tämän julkaisun tarkoituksena on jakaa Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämä- hankkeessa luotuja käytäntöjä, joiden avulla voidaan sujuvoittaa Suomeen muuttaneiden naisten pääsyä koulutukseen ja työelämään. Toivomme, että julkaisu antaa käytännön työkaluja sellaisen toiminnan järjestämiseen, joka tähtää maahan muuttaneiden naisten yhteiskunnallisen osallisuuden edistämiseen tukemalla ja lisäämällä heidän opiskelu- ja työelämävalmiuksiaan.

Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hankkeen (ESR 2019–2021) tavoitteena oli edistää Suomeen muuttaneiden, erityisesti kotiäitien tai muuten pitkään työelämän ulkopuolella olleiden naisten yhteiskunnallista osallisuutta tukemalla heidän siirtymäänsä kotoa kohti opintoja ja työelämää. Kehitimme hankkeessa kokonaisvaltaisen ura- ja palveluohjauksen mallin, jonka nimesimme ItseNaiset-toimintamalliksi. Toimintamalli koostuu vertaistuellisesta, opintoihin ja työelämään valmentavasta ryhmätoiminnasta, suomen kielen ja digitaitojen opetuksesta sekä henkilökohtaisesta ohjauksesta ja neuvonnasta. Mallia ei ole suunnattu millekään tietylle kieli-, ikä- tai työelämästatusryhmälle, vaan se on suunniteltu sellaiseksi, että sitä voi hyödyntää mahdollisimman laajasti erilaisista lähtökohdista ja taustoista tulevien naisten kanssa työskentelyyn.

Toimintamallin lisäksi hankkeessa luotiin kuntarajat ylittävä yhteistyöverkosto. Verkosto perustettiin, jotta maahan muuttaneiden naisten koulutuksen ja työllistämisen edistämiseksi kiinnostuneet tahot ja näiden teemojen parissa työskentelevät ihmiset sekä naiset, jotka palveluita käyttävät, saivat yhteisen

foorumin, missä kohdata ja jakaa ajatuksia, kehitysideoita, sekä tuoda esiin naisten kotoutumiseen liittyviä tarpeita.

Julkaisu koostuu kolmesta osasta. Ensimmäisessä kuvaamme hankkeessa kehitetyn ItseNaiset-toimintamallin sekä ohjaustyön periaatteita ja käytäntöjä. Toisessa osassa kerromme tarkemmin yhteistyöverkostosta. Kolmannessa osassa kerromme Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hankkeen taustoista, keskeisistä tuloksista sekä toiminnassa kohdatuista haasteista.

Hanke on perustettu ja ItseNaiset-toimintamalli kehitetty vastaamaan tutkimuksissa todettuun yhteiskunnalliseen tarpeeseen. Julkaisun lopusta löydät kirjallisuutta, jota olemme hyödyntäneet sekä toimintaa kehittäessämme että tätä julkaisua kirjoittaessamme.

Haluamme lämpimästi kiittää kaikkia yhteistyötahoja, jotka ovat olleet mukana mahdollistamassa hankkeen toimintaa. Erityinen kiitos kaikille niille upeille naisille, jotka ovat osallistuneet ItseNaiset-toimintaan, ja joita olemme saaneet tämän hankkeen aikana kohdata!

Espoossa, 15.12.2020

Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hanketiimi

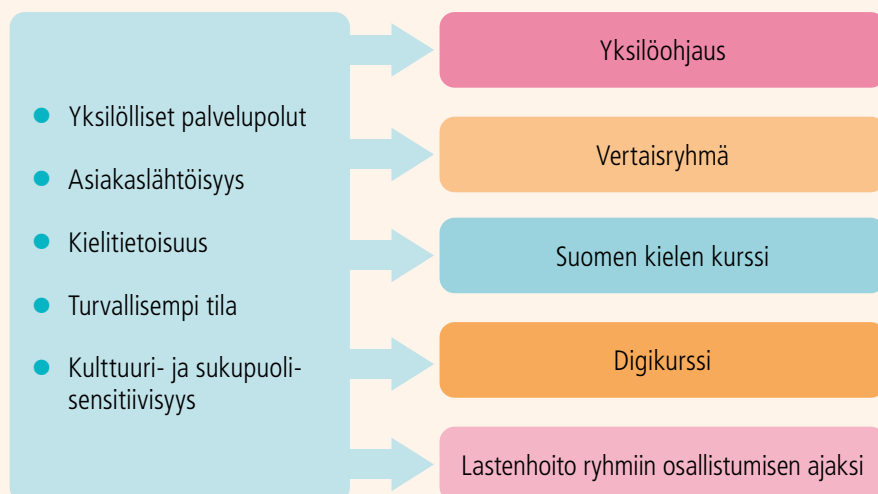
ItseNaiset-

toimintamalli

Mallin perusajatuksena on joustavuus ja vahva asiakaslähtöisyys: naiset saavat osallistua toimintaan omien tarpeidensa mukaan, ja jokaiselle osallistujalle räätälöidään yksilöllinen palvelupolku. Asiakkaan on mahdollista osallistua johonkin ryhmätoimintaan, kaikkiin ryhmiin ja yksilöohjaukseen, tai vaikkapa ainoastaan henkilökohtaiseen ohjaukseen. Osallistumiselle ei ole ennalta määrättyä kestoja, vaan osallistujan on mahdollista olla mukana niin pitkään kuin hän kokee hyötyvänsä mukana olemisesta ja ohjauksesta.

Ohjauksella tarkoitamme asiakkaan kokonaisvaltaista tukemista tämän oman opinto- ja urapolun suunnittelemisessa ja toteuttamisessa. Erotuksena neuvon-

TOIMINTAPERIAATTEET JA PALVELUT

taan, joka painottuu tiedon jakamiseen ja välittämiseen, ohjauksen tavoitteena on kokonaisvaltaisempi, yksilön elämäntilanteen ja lähtökohtien huomioon ottava tuki, jonka keskiössä on ohjattavan oman toimijuuden tukeminen.¹ Ohjauksen tarkoituksena on ensisijaisesti se, että ohjattavan toimintamahdollisuudet laajenevat².

Käytännössä ItseNaiset-mallissa tiedollinen puoli kietoutuu vahvasti ohjaukseen, sillä ohjaukseen hakeudutaan usein juuri hakemaan tietoa koulutus- ja työllistymismahdollisuuksista ja työnhakuun liittyvistä asioista. Tiedon jakamisen ja tiedottamisen tavoitteena on kuitenkin ohjattavan itsenäinen, omaa elämää koskevien päätösten tekeminen.

Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hankkeessa ohjausta tapahtui sekä henkilökohtaisessa ohjauksessa että ryhmätoiminnassa. Siinä missä yksilöohjauksessa pureuduttiin ohjattavan oman suunnitteluun, eli tavoitteiden asettamiseen sekä konkreettisten työelämäaskelten ottamiseen, oli ryhmäohjauksen ideana yhteinen pohdinta ja keskustelu ohjaajan ja asiantuntijoiden alustamista aiheista. Oleellista kaikessa ohjauksessa oli luottamuksen rakentaminen ohjattavan ja ohjaajan, sekä ohjattavien ryhmäläisten välille.

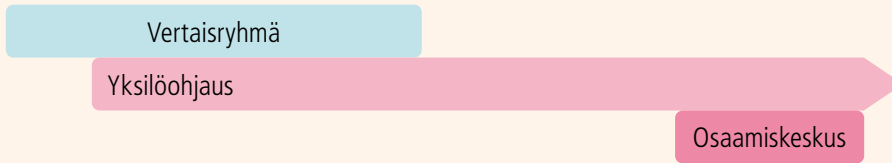
Hanke toimi kolmella paikkakunnalla, Espoossa, Helsingissä ja Vantaalla. Hankkeessa työskenteli monikielisiä ohjaajia ja ohjausta oli mahdollista saada Espoossa selkosuomeksi ja englanniksi, Helsingissä suomeksi, arabiaksi ja kurdi soraniksi sekä Vantaalla suomeksi, arabiaksi ja ranskaksi. Osa vertaisryhmistä toimi osallistujien omalla äidinkielellä (arabia, kurdi sorani) ja osa toteutettiin selkosuomeksi, apukielenä englanti.

¹ Löf & Kautto 2017

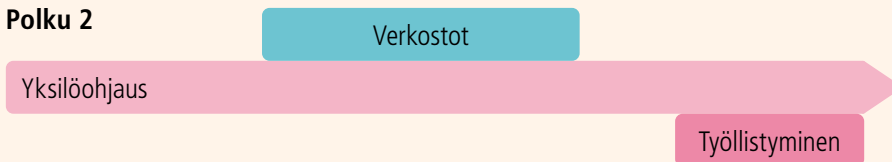
² Vehviläinen 2014

ESIMERKKEJÄ ERILAISISTA ASIAKASPOLUISTA TOIMINTAMALLISSA

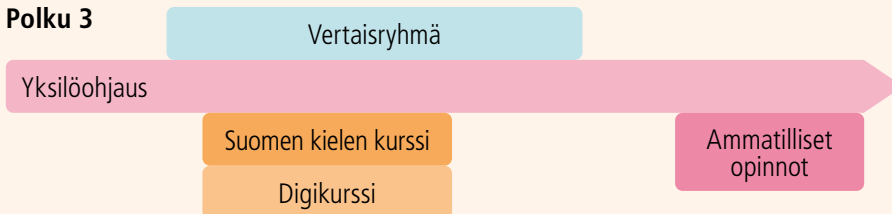
Polku 1

Polku 2

Polku 3

ItseNaiset-toimintamallin kantavina ajatuksina ovat tarvelähtöinen ohjaus sekä osallistujien toimijuuden ja osallisuuden tukeminen.

Alle on kuvattu kolme lyhyttä kertomusta erilaisista poluista, jotka toimintamalli mahdollistaa. Kertomukset ovat kokoelmia todellisista tilanteista ja tapahtumista, mutta ne eivät sellaisenaan kuvaa kenenkään yksittäisen naisen tilannetta.

Tarinoiden jälkeen avataan tarkemmin toimintamallin eri palasia: yksilöohjausta, vertaisryhmää ja kursseja.

POLKU 1: Mariam on kuullut ryhmistä ystävältään ja tulee tutustumaan toimintaan. Hänellä on mukanaan kahden vuoden ikäinen lapsi, jota hän hoitaa kotona. Käy ilmi, että Mariam on käynyt kotoutumiskoulutuksen ja suomen kielen kurssit, mutta näistä on hänen tullessaan toimintaan jo useampi vuosi aikaa. Hän kertoo kaipaavansa muiden aikuisten seuraa ja mahdollisuutta päästä käyttämään nyt jo vähän unohtunutta suomen kieltä. Keskusteltuaan ohjaajan kanssa hän ilmoittautuu vertaisryhmään.

Käytyään useampia kertoja ryhmässä Mariam varaa ajan yksilöohjaukseen, sillä hän on alkanut miettiä kouluttautumista ja päivähoitopaikan hakemista lapselleen. Yksilöohjauksessa keskustellaan Mariamin kiinnostuksen kohteista sekä osaamisesta, jota hänelle on kertynyt kotimaastaan. Lisäksi pohditaan kouluttautumismahdollisuuksia ja mahdollisia reittejä tähän koulutukseen. Ohjaaja tukee Mariamia päivähoitopaikan hakemisessa lapselle sekä työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumisessa ja käy läpi hänen kanssaan, miten ja missä järjestyksessä asiat etenevät. Lomakkeita täytetään yhdessä, ja ohjaaja on myös Mariamin kanssa yhteydessä kaupungin varhaiskasvatukseen lisätietoja kysyäksään. TE-toimistoon ilmoittautumisen yhteydessä pyydetään pääsyä Osaamiskeskuksen asiakkaaksi. Prosessin ajan Mariam jatkaa ryhmässä käymistä ja toimintaan osallistumista. Hän pääsee osaamiskeskuksen kartoitusjaksolle ja lapsi päivähoitoon. Ohjaaja pitää yhteyttä Mariamiin ja ilmaisee tukevansa häntä myös jatkossa tarpeen tullen.

POLKU 2: Aysel varaa ajan yksilöohjaukseen keskustellakseen työhausta Suomessa. Hän on asunut Suomessa muutaman vuoden, on korkeasti koulutettu kotimaassaan ja haluaa työllistyä mahdollisimman nopeasti. Hän on hakenut useisiin paikkoihin, mutta hakuprosessi on katkennut monta kertaa haastatteluvaiheessa. Aysel on alkanut epäillä omia mahdollisuuksiaan työllistyä Suomessa omalle alalleen. Yksilöohjauksessa keskustellaan työn hakemisesta Suomessa ja todetaan, että käytännöt ovat hyvin erilaiset kuin Ayselin kotimaassa. Keskusteluissa käydään läpi ja sanoitetaan yhdessä hänen osaamistaan, tietojaan ja taitojaan. Aysel lähettää ohjaajalle CV:n sähköpostilla, ja tätä päivitetään yhdessä sekä työstetään avointa hakemusta, jota hän voi jatkossakin käyttää työhaun tukena.

Ohjaaja ehdottaa osallistumista toisen järjestön organisoimaan mentorointiohjelman, johon Aysel ilmoittautuu mukaan. Hän saa ohjelman kautta uusia kontakteja. Ayselin käsitys omasta ammatillisesta osaamisesta ja pystyvyydestä vahvistuu. Aysel jatkaa itsenäistä työnhakua ja työhaun oheen sovitaan yksilötapamisia, joissa keskustellaan hakemuksista ja valmistaudutaan haastatteluihin. Aysel työllistyy omalle alalleen. Ohjaaja on tarvittaessa yhteydessä ja tukena myös työsuhteen alettua.

POLKU 3: Saidah varaa ajan yksilöohjaukseen sosiaaliohjaajan ohjaamana. Hän haluaa keskustella tulevaisuuden suunnitelmistaan, mutta ei tiedä mihin voisi

hakea tai mikä erityisemmin kiinnostaisi. Hän on ollut pitkään kotityössä hoitaen perheen lapsia. Keskustelussa käy ilmi, että Saidah kaipaa myös suomen kielen ja digitaitojen vahvistamista ja näin hän ilmoittautuu kursseille. Samalla ohjaaja kertoo myös vertaisryhmästä. Asiakas ilmoittautuu mukaan vertaisryhmään ja saa sieltä tietoa omalla äidinkielellään opiskelumahdollisuuksista ja suomalaisesta työelämästä. Samalla hän tutustuu uusiin ihmisiin ja näkee, kun muut naiset ympärillä hakevat koulutuksiin. Myös hän rohkaistuu hakemaan opiskelupaikkaa yhdessä ohjaajan kanssa. Ohjaaja on tukena läpi hakuprosessin avaamalla Saidahille hakukäytäntöjä, toimimalla tukena viestimisessä oppilaitoksen kanssa sekä olemalla tukena haastattelutilanteessa. Saidah saa opiskelupaikan ja aloittaa ammatilliset opinnot.

TOIMIJUUDEN TUKEMINEN

- Varaamme riittävästi aikaa ohjaustapaamisiin, jotta ohjattava saa itse toimia, esim. käyttää tietokonetta, täyttää lomakkeita tai laatia hakemuksia.
- Emme tarjoa valmiita vastauksia vaan keskitymme aktiiviseen kuuntelemiseen.
- Rakennamme toimijuuden mahdollisuuksia: tarjoamme tietoa erilaisista vaihtoehdoista ja tuemme tietoon perustuvaa päätöksentekoa.
- Tunnistamme osaamista ja lisäämme osallistujien tunnetta omasta pystyvyydestä.

Vertaisryhmä

ItseNaiset-toiminnan tarkoituksena on lisätä Suomeen muuttaneiden naisten yhteiskunnallista osallisuutta tukemalla heidän yksilöllisiä polkujaan kotoa kohti opintoja ja työelämää. Vertaisryhmä tukee tätä tavoitetta tarjoten naisille turvallisemman tilan, jossa pohtia yhdessä toisten naisten kanssa omaa urapolkuaan ja tulevaisuuden suunnitelmiaan. Vertaistyyhmä on myös paikka oman osaamisen

tunnistamiselle ja sanoittamiselle, jatkopolkujen pohtimisille ja työelämätietouden kartuttamiselle.

Monilla maahan muuttaneilla sosiaalisten verkostojen puute sekä tietämättömyys suomalaisista työmarkkinoista ja työnhaun käytännöistä vaikeuttavat työllistymistä.³ Vertaisryhmätoiminnan tarkoituksena on paitsi tarjota tietoa suomalaisesta työelämästä ja työnhakuprosessista, myös kasvattaa naisten verkostoja tuomalla eri taustoista tulevia naisia yhteen jakamaan kokemuksiaan ja näkemyksiään.⁴

Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hankkeessa järjestettiin sekä omakielisiä että selkosuomella ohjattuja vertaistuellisia ryhmiä. Omakielisissä vertaisryhmissä keskeiseksi nousee omalla äidinkielellä saatu tieto ja mahdollisuudet jakaa kokemuksia ja ajatuksia omalla kielellä.⁵ Jos ryhmän ohjaajalla on omakohtaista kokemusta Suomeen muuttamisesta ja urapolun rakentamisesta maahan muuttaneena, voivat osallistujat kokea vertaisuutta myös ohjaajan kanssa eri tavalla kuin osallistuessaan ryhmään, jota vetää Suomessa syntynyt henkilö. Selkosuomella ohjatuissa ryhmissä korostuu puolestaan mahdollisuus oppia asi tiedon ohella suomen kieltä. Hankkeessa toteutetussa vertaisryhmässä tiedon saannin lisäksi tärkeää oli kodin ulkopuolelta saadut sosiaaliset kontaktit ja kokemukset yksinäisyyden vähentymisestä. Osallistujien kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin lisääminen oli keskeinen ryhmätoiminnan tavoite työelämätietouden kartuttamisen ohessa.

ItseNaiset-ryhmissä käsiteltiin mm. seuraavia aiheita: mikä on CV, miten työhakemus kirjoitetaan, työhaastattelu ja yleiset työhaastattelukysymykset, oma osaaminen ja vahvuudet, suomalainen koulutusjärjestelmä, ammatit ja oppisopimuskoulutus, työku ltuurit kotimaassa ja Suomessa, perhe- ja työelämän yhteensovittaminen, yrittäjäyys, omat tulevaisuuden tavoitteet ja haaveet, kotoutuminen. Vierailijoita kutsuttiin kirjastoista, työllisyyspalveluista, oppilaitoksista, sosiaalitoimesta ja muista järjestöistä.

ItseNaiset-toiminta on ennen kaikkea matalan kynnyksen toimintaa. Naisia voidaan kannustaa tulemaan ryhmiin ja osallistumaan, mutta kenenkään osallistumista ei seurata eikä osallistumiselle aseteta vaatimuksia. ItseNaiset-toimin-

3 OECD 2018, 34

4 Ks. mm. Väestöliitto 2014, 4

5 Tietoa vertaistoiminnasta ja ideoita vertaistoiminnan järjestämiseen ks. Vertaistoimijat.fi

tamallissa lähdetään ajatuksesta, että naiset tulevat mukaan siihen toimintaan, josta katsovat saavansa hyötyä ja iloa ja he ovat itse parhaita päättämään, milloin osallistuminen tukee heidän tavoitteitaan. Toimintatapa osoittautui Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hankkeessa toimivaksi, sillä ryhmiin osallistui hyvin naisia läpi koko hankkeen.

Yksi osallistumiskynnystä madaltava asia on lasten hoidon järjestäminen ryhmien ajaksi. Lastenhoidon lisäksi tarvitaan lapsimyönteistä asennetta kaikilta osallistujilta, myös ohjaajilta ja kouluttajilta: ItseNaiset-mallissa lapset ovat tervetulleita mukaan kaikkeen toimintaan, ja toisinaan se tarkoittaa enemmän ääntä ja liikettä, kuin mihin perinteisessä suomalaisessa koulutusorientaatiossa on ehkä totuttu.

Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hankkeen ohjaajat havainnoivat vertaisryhmissään, miten osallistujat pystyvät samaistumaan toistensa kokemuksiin, toimimaan vertaisina toisilleen ja oppimaan heiltä, jotka ovat mahdollisesti jo selättäneet joitain kotoutumisen haasteita. Huomattiin, että esimerkiksi pidempään Suomessa asuneiden maahan muuttaneiden naisten kokemuksista kuuleminen voi olla osallistujille voimaannuttavaa: eteenpäin on mahdollista päästä eikä siihen tarvitse pystyä yksin. Kaikki kotoutumisen tai työllistymisen haasteet eivät ole yksilön yksin ratkaistavissa, ja tukea on mahdollista saada.

Naisilta saadun palautteen sekä ohjaajien huomioiden pohjalta voidaan todeta, että vertaisryhmistä hyötyivät sekä naiset että perheet. Joidenkin osallistujien kotona saatettiin aluksi suhtautua epäillen naisten osallistumiseen, mutta

VERTAISRYHMÄ- TOIMINNAN TAVOITTEET PÄHKINÄNKUORESSA

- Lisätä tietoa suomalaisesta koulutusjärjestelmästä, työllistämistä edistävästä palveluista sekä yhteiskunnasta.
- Vahvistaa osallisuuden ja pystyvyyden kokemuksia.
- Lisätä hyvinvointia.
- Luoda turvallisempi tila, joka mahdollistaa uusien sosiaalisten suhteiden syntyminen, sekä kuuluksi ja nähdyksi tuleminen.
- Luoda osallistujille mahdollisuuksia vaikuttaa omaan yhteisöön ja yhteiskuntaan.
- Lisätä tietoa omista oikeuksista.

kun puoliset huomasivat kuinka paljon iloa ja tietoa naiset saavat ryhmistä, epäilykset katosivat ja naisia jopa kannustettiin osallistumaan.

Tiedon lisääntyminen voimaannutti naisia myös siten, että he saattoivat viedä kotiin uutta tietoa, joka hyödytti myös puolisoa ja koko perhettä. Vertaisryhmä on myös tarjonnut tilan osallistujien väliselle tuelle ja auttamiselle. Naiset ovat lahjoittaneet toisilleen lasten vaatteita sekä auttaneet toisiaan harjoittelu- ja työpaikkojen löytämisessä.

Suomen kielen kurssi ja digiopetus

Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hankkeessa tarjottiin osana ItseNaiset-palvelukokonaisuutta työelämään orientoivia suomen kielen kursseja. Kurssit toteutettiin yhteistyössä Opintokeskus Vision kanssa siten, että Visio vastasi opettajien palkkaamisesta. Kurssien sisällöt suunniteltiin yhteistyössä opettajien ja hankehenkilöstön kanssa. Tarve matalan kynnyksen suomen kielen opetukselle on havaittu sekä tutkimuksissa että kentällä käytännön kotouttamistyötä tekevien parissa.

OECD:n mukaan kotoutumiskoulutukset eivät takaa kaikille osallistujille työelämään siirtymisen kannalta riittävää suomen kielen taitoa. Vuonna 2016 alle 20 % kotoutumiskoulutuksen kieliopintoihin osallistuneista tavoitti kielitaitotason, joka useimmiten vaaditaan ammattiopinnoissa aloittamiseen.⁶

Tutkijat Tytti Steel ja Annamari Tuori mainitsevat, että tilanne on kaksijakoinen: heikko suomen kielen taito vaikeuttaa työelämään pääsyä, mutta toisaalta työpaikka, jossa tarvitsisi suomen kieltä, tukisi kielitaidon vahvistamista. He kuitenkin myös huomauttavat, ettei suomen kielen taitokaan vielä takaa työpaikkaa suomalaisilla työmarkkinoilla.⁷ Kotona lasta hoitavat vanhemmat ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, sillä heillä saattaa olla vain vähän mahdollisuuksia käyttää suomen kieltä, ja näin jo hankittu kielitaito voi rapistua. Tästä syystä on tärkeää tarjota mahdollisuuksia jatkaa kielen oppimista sekä täydentäviä tapoja, joilla tukea kielitaidon kehittymistä.

⁶ OECD 2018, 28

⁷ Steel ja Tuori 2016, 9

ItseNaiset-mallissa lähestytään suomen kielen oppimista työelämä- ja opiskelusäiltöjen näkökulmasta. Tämä tarkoittaa muun muassa itsestä kertomisen, ammattisanaston sekä työnhakusanaston harjoittelua. Kurssilla otetaan huomioon osallistujien erilaiset osaamisen tasot ja sisältöjä ja tehtäviä pyritään mukauttamaan osallistujille sopiviksi. Kurssin tarkoituksena on paitsi uuden oppiminen, myös suomen kielen käyttämiseen rohkaiseminen ja jo opitun, mutta toisinaan unohdetun suomen kielen taidon aktivoiminen. ItseNaiset-mallissa ajatellaankin, että mahdollisuus päästä käyttämään suomen kieltä ei pelkästään lisää mahdollisuuksia edetä opintoihin tai työelämään, vaan tukee kokonaisvaltaisesti naisten yhteiskunnallista osallisuutta.

Hankkeen aikana nousi esiin vapaamuotoisen oppimisen merkitys. Huomasimme, ettei oppimisen tarvitse aina tapahtua kurssiympäristössä. Tärkeää voi olla päästä käyttämään suomen kieltä turvallisessa, arkisessa ympäristössä.⁸ ItseNaiset-toimintaan osallistuneiden naisten toive päästä käyttämään enemmän suomen kieltä kuultiin, ja hankkeessa järjestettiin erilaisia vapaamuotoisia suomen kielen keskusteluryhmiä. Ryhmät toimivat osin etäyhteydellä ja osin lähitapaamisina. Ryhmissä jutusteltiin arkisia asioita, mutta käytiin läpi myös koulutukseen hakemista, lääkäriässä asiointia ja muita jokapäiväiseen elämään liittyviä asioita.

Kuten digiosaamista ja kotoutumista tutkineet Maarit Mäkinen ja Mika Sihvonen toteavat, digitaidot ovat tärkeässä roolissa maahan muuttaneiden ihmisten yhteiskunnallisen osallisuuden rakentumisessa. Yhteiskuntamme nojaa vahvasti korkeaan teknologiaan ja monet arkielämän toiminnot viranomaisasioinnista esimerkiksi lasten koulunkäynnin seuraamiseen tai työnhakuun toimivat pitkälti digitaalisissa ympäristöissä.⁹ Vähäinen digiosaaminen tai niukat mahdollisuudet käyttää digivälineitä voivat merkittäväällä tavalla vähentää ihmisen yhteiskunnallista osallisuutta: tiedon saanti itselle merkityksellisistä asioista vaikeutuu, samoin yhteydenpito viranomaistahoihin.

Suuri osa työhausta, samoin kuin hakeutuminen eri koulutuksiin tapahtuu tänä päivänä sähköisesti. Tämän lisäksi lähes tulkoon kaikissa koulutuksissa ja työtehtävissä odotetaan jonkinlaista valmiutta käyttää digivälineitä. Koronapandemian aiheuttamat poikkeusolot keväällä 2020 tekivät entistä vahvemmin

8 Ks. myös Intke-Fernandez 2020

9 Mäkinen ja Sihvonen 2016, 279

näkyväksi digitaalisten hallitsemisen tärkeyden, kun suurin osa niin viranomaiskuin muustakin yhteydenpidosta siirtyi verkkoon.

ItseNaiset-toimintamallissa digikurssin tarkoitus on opettaa naisille tietokoneen käytön perusteita, jotta naisilla olisi arjen sujuvuuden kannalta riittävät taidot itsenäiseen tietokoneen käyttöön. Hankkeessa järjestetyillä kursseilla opetettiin naisille sähköpostin käyttöä, tiedon hankintaa ja erilaisten sähköisten palveluiden käyttöä sekä tietoturva-asioita. Matalan kynnyksen toiminnalle on tyypillistä, että osallistujilla on hyvin erilaiset taustat, tiedot taidot ja tarpeet. Vaikka kaikki osallistujat eivät välttämättä saavuttaisi vielä kurssin aikana riittäviä taitoja täysin itsenäiseen arjen digiasiointiin, voi osallistuneille olla merkittävää, että on olemassa turvallinen ja lapsiystävällinen ympäristö, jossa voi oppia rauhassa digitaalisia taitoja omista lähtökohdista käsin. Moni hankkeen digikurssille osallistunut nainen on uusia taitoja saatuaan motivoitunut harjoittelemaan tietokoneen käyttöä myös itsenäisesti kotona.

Yksilöohjaus

Yksilöohjauksessa lähdetään liikkeelle jokaisen yksilöllisestä tilanteesta avaamalla keskustelu sanomalla: miten voin auttaa, mitä sinä haluat? Ohjauksen ohjenuorana on ohjattavan oman toimijuuden tukeminen. Tämä tarkoittaa sitä, että ohjaaja ei asetu tekemään ratkaisuja ohjattavan puolesta, vaan kuuntelemaan, valmiina tukemaan niissä asioissa, missä ohjattava ilmaisee tukea tarvitsevansa.

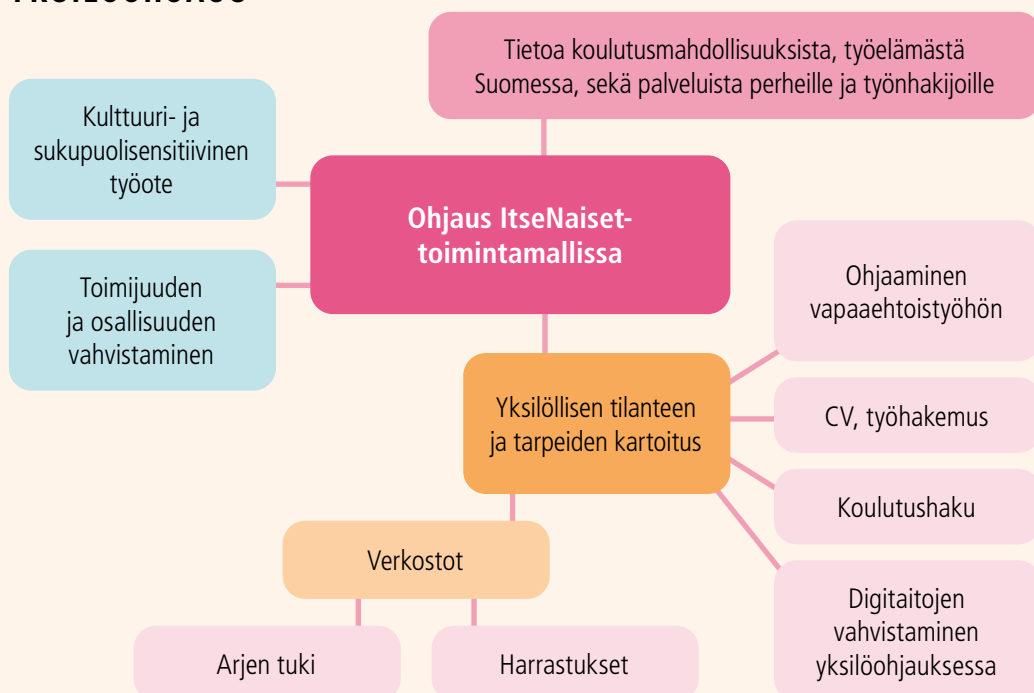
ItseNaiset-mallin yksilöohjauksessa asiakas voi saada henkilökohtaisesti räätälöityä tukea esimerkiksi omien tavoitteiden asettamiseen, työnhaussa tarvittavien asiakirjojen (CV, työhakemus) kirjoittamiseen, työpaikkojen etsimiseen tai opiskelupaikkoihin hakemiseen. Tukea annetaan tarpeen mukaan myös esimerkiksi TE-asiointiin verkossa tai yhteydenpidossa viranomaisiin ja oppilaitoksiin. Ohjaus tapahtuu ohjattavan tarpeiden mukaan joko toimisolla tai etäyhteyksillä, tai vierailemalla ohjattavan kanssa muissa palveluissa.

Ohjauksessa tuetaan myös naisten kokemuksia omasta pystyvyydestä. Asiakkaalla voi olla esimerkiksi ujonutta käyttää suomen kieltä, vaikka suomen kielen taito olisikin hyvä. Tällöin ohjaajan rohkaisulla saattaa olla myönteinen vaikutus asiakkaan käsitykseen omasta pystyvyydestään asioida vieraalla kielellä. Toisinaan

asiakkaalla taas voi olla mielenkiinnonkohteita ja toiveita omalle työllistymiselle, joihin hän ei saakaan tukea läheisiltään. Tällöin ohjaajan kanssa voidaan katsoa kokonaistilannetta (toiveet ja odotukset suhteessa aiempaan kokemukseen ja elämäntilanteeseen) ja pohtia yhdessä, mitä asiakkaan tavoitteeseen pääsemisen vaatii. Asiakkaita tuetaan niin, että he voisivat kulkea polullaan kohti tavoitteitaan, lopulta myös ilman ohjaajaa. Tähän tarvitaan sitä, ettei ohjaaja tee tai pääätä asioita asiakkaan puolesta. Esimerkiksi verkkoasioinnin opettelu yhdessä voi viitoittaa tietä kohti itsenäisempää elämänhallintaa työ- ja opiskeluasioissa.

ItseNaiset-toimintamallissa ohjaussuhde ei katkea jatkopolun löydyttyä. Hankkeen aikana huomattiin, että osallistuja saattaa tarvita ohjausta myös opiskelupaikan löydyttyä myös opiskelupaikan tai työpaikan löydyttyä. Ohjaajat olivat tukena ”tulkkiaamassa” päätöksiä ja vastaamassa asiakkaiden kanssa opilaitosten viesteihin. Myös työsuhteen aloittamiseen saattoi liittyä monenlaista asiaa, mihin naiset toivoivat saavansa tukea ja mistä he tarvitsivat tietoa. Tällaisia olivat mm. erilaisten keikkatyösovellusten käyttö sekä verokorttiin ja työsopimukseen liittyvät asiat. Tuki ei myöskään aina tarkoita vain asioiden hoitamista. Yhtä lailla tärkeää on tieto siitä, että on olemassa joku, jolle voi jakaa ja päivittää omaan tilanteeseen liittyviä asioita.

YKSILÖOHJAUS

MATALAN KYNNYKSEN TOIMINTA

- Noudatamme toiminnassamme turvallisemman tilan periaatteita.
- Jokainen saa osallistua sillä kielitaidolla, mikä hänellä sillä hetkellä on ja tämä viestitään selkeästi osallistujille. Emme aseteta kielitaitovaatimuksia.
- Toimintaan osallistuminen tai osallistumat ta jättäminen ei vaikuta etuuksiin.
- Ohjausaikoja saa varata oman tarpeen mukaan eivätkä odotusajat veny kohtuuttoman pitkiksi.
- Lapset ovat tervetulleita mukaan kaikkeen toimintaan ja ryhmiin osallistumisen ajaksi on järjestetty lastenhoito.
- Kaikki toiminta on maksutonta osallistujille.

Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen ote ohjaukseen perustana

Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyys ItseNaiset-toimintamallissa tarkoittaa ymmärrystä sukupuolesta ja kulttuurisesta tai etnisestä taustasta toisiaan risteävänä eroina ja kategorioina, jotka järjestävät ihmisiä erilaisiin positioihin yhteiskunnassa avaten heille erilaisia mahdollisuuksia toimia. Sukupuolen kohdalla sensitiivisyys voi merkitä sitä, että ohjaajat ovat tietoisia sukupuoleen liittyvistä rakenteellisista tekijöistä, jotka vaikuttavat naisten mahdollisuuksiin hakeutua eri koulutuksiin ja sijoittua työmarkkinoille Suomessa. Sukupuolittuneisuus voi esimerkiksi heijastua yksilötasolla niin, että miesvaltaisille aloille koulutuneet maahan muuttaneet naiset joutuvat kohtaamaan ”tuplalasikaton” eli selättämään maahanmuuttoon sekä sukupuoleen liittyvät työnsaannin vaikeudet työhaussa.¹⁰ Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen ohjaus tarkoittaa sitä, että

¹⁰ Forsander 2007, 325

sukupuoleen ja etiseen taustaan liittyvästä moniperustaisesta syrjinnästä ollaan valmiita keskustelemaan, ja sukupuolittuneita käsityksiä ollaan valmiita purkamaan ja pohtimaan yhdessä. Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen ohjaaja ei myöskään tarjoa ratkaisuksi stereotyyppistä mallia ”vahvasta suomalaisesta naisesta” eikä aseta erilaisia tapoja käsittää naiseus arvojärjestykseen.¹¹ Kaiken toiminnan taustalla on valmius ja halu kuunnella ja keskustella sekä purkaa sukupuoleen ja kulttuureihin (myös ”suomalaisuuteen”) liittyviä käsityksiä yhdessä.

Tärkeää on myös pohtia kriittisesti totuttuja ajattelutapoja, joita Suomeen muuttaneiden naisten työllistymisen haasteisiin liitetään. Suomessa on totuttu ajattelemaan, että selittäviä tekijöitä maahan muuttaneiden naisten alhaiselle työllisyydelle löytyisi niiden lähtömaiden kulttuureista, joissa tyttöjen ja naisten mahdollisuudet osallistua koulutukseen ja työelämään ovat vähäisemmät kuin pojilla ja miehillä.¹² On kuitenkin kiinnitettävä huomiota myös vastaanottavan maan työmarkkinatilanteeseen sekä sukupuolittuneisiin käytänteisiin, jotka osaltaan ohjaavat eri ryhmien työmarkkinoille sijoittumista. Yleinen vallalla oleva käsitys on myös, että ulkomaalaistaustaiset naiset ovat vain vähän koulutettuja. Tämä pidä paikkaansa, sillä vaikka suomalaistaustaisiin naisiin verrattuna monella on vain vähän koulutusta, löytyy maahan muuttaneista naisista myös paljon korkeakoulutettuja. Korkeakoulutus ei kuitenkaan merkittävästi nosta maahan muuttaneiden naisten työllisyyttä.¹³

Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hankkeeseen osallistuneiden naisten taustat olivat todella moninaiset, aivan kuten Suomeen muuttaneiden ihmisten yleensä. Toimintaan osallistui korkeasti koulutettuja naisia, peruskoulun käymättömiä naisia, ja kaikkea siltä väliltä. Myös osallistujien kieliosaaminen vaihteli paljon, ja osallistujia tuli yli 20 eri kieliryhmästä. Naisten erilaiset lähtökohdat eivät muodostuneet ongelmaksi toimintaan osallistumiselle, sillä koko mallin ideana on sen joustavuus, mukaan ottavuus ja jokaisen ihmisen osallisuuden kokemusten mahdollistaminen. Hankkeessa haluttiin tietoisesti tuoda yhteen erilaisista taustoista tulevia ihmisiä ja aktiivisesti luoda tilaa, jossa jokaisen on turvallista olla juuri niillä taidoilla ja osaamisella, mitä hänellä sillä hetkellä on.

¹¹ Ks. Tuori 2009

¹² Forsander 2007, 328; Ks. myös Kurki 2019, 45

¹³ Larja 2019, 30

SUKUPOULISENSITIIVINEN OHJAUS

- Emme uusinna omassa viestinnäsämme tai muussa toiminnassamme sukupuolistereotyyioita.
- Ymmärrämme, että naiseudelle tai eri sukupuolille voidaan antaa erilaisia merkityksiä ja sisältöjä.
- Emme arvota erilaisia käsityksiä sukupuolista, vaan olemme valmiita keskustelemaan näistä.
- Tunnistamme ja tiedostamme naisten työllistymiseen liittyvät erityishaasteet tukemalla samalla jokaisen yksilöllisiä tavoitteita.
- Emme oleta mitään ohjattavan taidosta, tiedosta tai toiveista sukupuolen perusteella.

Kielitietoinen ohjaus

Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hanketiimissä työskenteli sekä osallistujien äidinkieltä että äidinkielenään suomea puhuvia ohjaajia. Omakielinen ohjaus madaltaa joidenkin asiakkaiden osallistumiskynnystä ja voi olla erityisen tärkeää heille, joiden suomen kielen taidot ovat vasta kehittymässä. Mahdollisuus kertoa asioista omalla äidinkielellä voi nopeuttaa luottamuksellisen ohjaussuhteen syntymistä. Oikean tiedon välittäminen ja väärrien käsitysten oikominen on myös luonnollisesti helpompaa, kun ohjattava ja ohjaaja puhuvat äidinkielenään samaa kieltä. Omakielisten ohjaajiemme kokemus on myös, että kulttuurisia eroja ja tapoja on helpompi avata, kun niistä voi puhua omalla äidinkielellä.

Omakielinen ohjaus asettaa ohjaustyölle myös omanlaisiaan haasteita. Hankkeen aikana huomasimme, että monikielisten ohjaajien luokse ohjataan helposti muista palveluista naisia, joiden asiat eivät olleet syystä tai toisesta edenneet, tai joiden elämäntilanteet olivat erityisen hankalia. Näihin tilanteisiin saattoi liittyä esimerkiksi toimeentuloon sekä perheen hyvinvointiin liittyviä asioita. Monikielisten ohjaajien onkin täytyntä pohtia enemmän oman työnsä rajaamista. Ajattelemmekin, että viranomaispalveluihin olisi saatava lisää monimuotoisuutta

ja laajempaa kieliosaamista, jotta asiakkaat tulisivat vielä paremmin ymmärretyiksi ja autetuiksi näissä palveluissa.

Omakielisen ohjauksen lisäksi hankkeessa toimittiin selkosuomella. ItseNaiset-toimintamallissa kielitietoisuus kulkee mukana kaikessa ohjauksessa, niin omakielisessä kuin selkosuomella tapahtuvassa ohjauksessa. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikessa toiminnassa painotetaan mahdollisuutta osallistua juuri sillä kielitaidolla, mikä osallistujalla sillä hetkellä on. Ohjaaja kantaa erityisen vastuun siitä, että kieli on mahdollisimman saavutettavaa, ja että osallistujille annetaan riittävästi aikaa käsiteltävien asioiden sisäistämiseen. Toiminnalliset tehtävät ryhmissä toteutetaan siten, että niihin voi osallistua käyttämällä itselle sopivinta kommunikaatiotapaa (puhuminen, kirjoittaminen, piirtäminen, kuvat). Osallistujille kerrotaan, että ryhmiin saa tulla myös vain kuuntelemaan. Yksilöohjauksessa varmistetaan, ohjattava

on ymmärtänyt erityisesti häntä koskevat päätökset ja tekemiensä valintojen seuraukset. Varmistamista tehdään esimerkiksi pyytämällä ohjattavaa kertomaan omin sanoin mitä jokin tietty päätös tarkoittaa. Oleellista on myös, että ohjaaja ei oleta asian tulleen ymmärretyksi ensimmäisestä kerrasta, vaan asioita toistetaan ja kerrataan eri tavoin ja eri sanoin.

Luottamuksen syntyminen ohjattavan ja ohjaajan välillä voi olla nopeampaa, jos osapuolet puhuvat samaa äidinkieltä, mutta yhteisen kielen puute ei ole este luottamuksellisen ja turvallisen ohjaussuhteen syntymiselle. Onkin tärkeää, että erikielisten ihmisten kanssa toimivat eivät itse rakenna kielestä muuria, jonka

KULTTUURI-SENSITIIVINEN OHJAUS

- Olemme tietoisia kulttuureihin liitetystä stereotyyppisistä, emmekä uusina ja toista niitä omassa toiminnassamme.
- Kohtaamme jokaisen ohjattavan ihmisenä, emmekä kulttuurin edustajana.
- Ohjaaminen työhön tai koulutukseen lähtee osallistujan yksilöllisestä lähtökohdista.
- Olemme tietoisia työmarkkinoilla ja koulutuksessa ilmenevästä rakenteellisesta rasismista ja syrjinnästä ja olemme valmiita keskustelemaan tästä.
- Ymmärrämme maahanmuuttajataustaisten naisten joukon heterogeeniseksi, emmekä katso "maahanmuuttajuuden" määrittävän ihmisen persoonaa, osaamista tai mahdollisuuksia.

taakse voi piiloutua, kun kommunikaatio on haastavaa. Ohjaajan tehtävä on antaa vuorovaikutustilanteille riittävästi aikaa ja viestiä omalla toiminnallaan ja olemuksellaan, että tärkeää on ohjattavan kuulluksi tuleminen.

KIELITIE TOINEN OHJAUS

- Emme oleteta asioita ihmisen osaamisesta, tiedoista ja taidoista suomen kielen taidon perusteella.
- Annamme riittävästi aikaa vuorovaikutukselle ohjaustilanteissa.
- Käytämme selkosuomea tai ohjattavan omaa äidinkieltä.
- Varmistamme sensitiivisesti, että ohjattava on ymmärtänyt ohjauskustelun sisällöt ja erityisesti häntä koskevat päätökset ja toiminnan seuraukset.
- Tuemme jokaisen yksilöllistä tapaa käyttää ja harjoitella suomen kieltä.

Kuntarajat ylittävä yhteistyöverkosto

 Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hankkeessa luotiin Espoon, Helsingin ja Vantaan kuntarajat ylittävä yhteistyöverkosto. Verkoston tarkoituksena on toimia foorumina ja kohtauspaikkana moniammatilliselle joukolle, jossa edustettuina ovat järjestöt, oppilaitokset, työllisyys- ja kotoutumistyötä tekevät viranomaiset, yksityinen sektori sekä naisten kotoutumisen erityisasiantuntijat eli Suomeen muuttaneet naiset itse.

Verkosto luotiin, sillä tarve kunta- ja sektorirajat ylittävälle yhteistyölle on havaittu sekä tutkimuksessa että käytännössä kotoutumistyötä tekevien tahojen kesken.¹⁴ Verkosto kokoontui hankkeen aikana neljä kertaa, ja osallistujia tapaamisissa oli keskimäärin 70 henkilöä tilaisuutta kohden. Yhteensä tapahtumiin osallistui 192 ihmistä. Ensimmäinen tapahtuma järjestettiin lähitapaamisena Helsingissä ja kolme seuraavaa etäyhteydellä webinaareina. Yhteistyöverkoston juurruttamiseksi hanke kutsui eri tahoja mukaan organisoimaan verkostotilaisuuksia. Yksi tapahtuma toteutettiin yhteistyössä Helsingin kaupungin leikki- puistotoiminnan ja yksi Espoon Osaamiskeskuksen kanssa.

Tapahtumiin on kutsuttu asiantuntijoiksi kotoutumistyön ammattilaisia eri sektoreilta sekä Suomeen muuttaneita naisia. Tapaamisissa on käsitelty verkostotyöskentelyn luonnetta, naisten koulutukseen ja työelämään pääsemisen

¹⁴ Ks. esim. Pakarinen 2019; Piikki & Sallinen 2020

haasteita ja hyviä käytäntöjä, koronapandemian esiin nostamia erityiskysymyksiä, sekä kaupunkien ja järjestösektorin yhteistyön tiivistämistä ja erilaisia yhteistyön mahdollisuuksia. Tämän lisäksi verkoston ideana on ollut tuoda yhteen naisten kotoutumisen kentän toimijoita ja mahdollistaa uuden tyyppisten kumppanuuk-sien ja yhteistyön syntymistä. Saadun palauteen mukaan verkosto on koettu tarpeelliseksi ja sen toiminnan toivotaan jatkuvan edelleen hankkeen jälkeen. Verkosto onkin avoin kaikille toimijoille, jotka haluavat olla edistämässä naisten kotoutumista ja yhdenvertaisuutta kehittämällä joustavampia sekä tarkoituksen-mukaisempia kotoutumispolkuja.

OSALLISTUNEET TAHOT

Kaupungit - Espoo Helsinki Vantaa

- Aikuissosiaalityö
- Asukastalot Pasila ja Tikkurila
- Elinkeino- ja kaupunkikehitysyksikkö
- Kaupunginkanslia / Elinkeino-osasto
- Kirjastot
- Kulttuuri- ja vapaa-ajan toimiala
- Leikki puisto -ja iltapäivätoiminta
- Liikuntapalvelut
- Maahanmuuttopalvelut
- Maahanmuuttoyksiköt
- Monnikulttuuriasiain neuvottelukunta
- Osaamiskeskukset
- Perheneuvola
- Tikkurilan asukastila
- Toisen asteen opiskelijahuolto
- Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu
- Työllisyyden palvelutorit
- Työllisyyspalvelut
- Työväenopistot
- Vammaisten sosiaalityö
- Varhaiskasvatus
- Yritysohjaamo

Järjestöt

- African Care ry
- Ahjolan Settlementti ry
- Amal ry
- ESMA ry
- Espoon järjestöjen yhteisö
- Filoksenia ry
- Folkhälsans Förbund
- Hakunila Kansainvälinen Yhdistys
- Helsingin NMKY
- Irakin naisten yhdistys

- Itä-Vantaan Somalikulttuuri Yhdistys
- Kalliolan settlementti
- Luetaan yhdessä -verkosto
- MLL
- Monaliiku ry
- Monik ry / Ohjaamotalo
- Monika-Naiset liitto ry
- Nicehearts ry
- R3 Maahanmuuttajanuorten tuki ry
- Rauhankasvatusinstituutti ry.
- Sahan-seura ry
- Settlementti
- Startup Refugees
- Suomen Akateemisten Naisten Liitto / Auroras-verkosto
- Suomen Caritas
- Suomen pakolaisapu ry
- Vantaan Järjestörinki ry
- Vantaan venäläinen klubi

Oppilaitokset, koulutus- ja valmennusorganisaatiot

- Axxell Monikulttuurisuuskeskus
- Careeria OY
- Diakonia-ammattikorkeakoulu
- Edistia Työelämä
- Omnia työväenopisto
- Opintokeskus Visio
- Sovinnon Toimintakeskus, Suomen Diakoniaopisto
- Spring House Oy
- Stadin ammatti- ja aikuisopisto
- Valmennuskeskus Public
- Valmennustalo Reeli
- Vantaan ammattiopisto Varia
- Voimisiin Consulting

Hankkeet

- EJY ry / Iloa arkeen -hanke
- Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hanke
- Maria akatemia, Työnjanoon! -hanke
- Match-hanke
- SPEK, Osallistava Turvallisuus Maahanmuuttajille -hanke
- The Nice Work Project
- Tsempataan yhdessä- hanke
- Tsemppiä töihin!
- Vanhemmat mukaan kouluun -hanke
- Women to Work-hanke
- Äidit mukana-hanke

Muut tahot

- Diakonissalaitos
- ELY-keskus
- Helsingin seurakuntayhtymä
- Kela
- kotoutumisentukena.fi / Uudenmaan ELY-keskus
- Lassila & Tikanoja
- Työ- ja elinkeinoministeriö
- Uudenmaan Te- toimisto

Verkosto jatkaa toimintaansa hankkeen päättymisen jälkeen ja se on avoin kaikille toimijoille, jotka haluavat kehittää sektori- ja kuntarajat ylittävää yhteistyötä. Esimerkiksi työllistymisen kuntakokeilut Espoossa, Helsingissä ja Vantaalla voivat synnyttää uusia tarpeita ja mahdollisuuksia uudenlaiseen yhteistyöhön, kun kunnat ottavat aiempaa huomattavasti suuremman vastuun työllisyyspalveluiden järjestämisestä ja kehittävät yhteistyötä järjestösektorin kanssa. Maahanmuuttajataustaiset henkilöt on nimetty yhdeksi kuntakokeilujen kohderyhmäksi niin Espoossa, Helsingissä kuin Vantaallakin.

Kotiäitiydestä kohti opiskelua

ja työelämää -hankkeen taustaa ja tuloksia

Viime vuosina sekä kansainvälisissä että kansallisissa selvityksissä on kiinnitetty huomiota Suomeen muuttaneiden naisten haastavaan työmarkkina-asemaan. On todettu, että ulkomaalaistaustaiset naiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa työmarkkinoilla riippumatta heidän koulutustaustastaan tai kielitaidostaan.¹⁵

Erityisen haastavaa työllistyminen on naisille, jotka ovat kotoutumisensa alkuvaiheessa myös äitejä. Heidän integroitumisensa yhteiskuntaan ja suomalaisille työmarkkinoille kestää monesti huomattavan pitkään. Vaikka tuetut perhevapaat ovat tärkeitä ja tuovat turvaa naisille työelämässä, monet maahan muuttaneet äidit ovat työelämän ulkopuolella vailla työpaikkaa, jonne palata perhevapaiden jälkeen.¹⁶ Työelämän ulkopuolella olevat, lapsia kotona hoitavat naiset eivät yleensä pysty osallistumaan kokopäiväisiin koulutuksiin kotoutumisajan puitteissa, ja tämä heikentää heidän mahdollisuuksiaan rakentaa polkuja kohti ammatillisia koulutuksia ja työelämää.

Tasa-arvon toteutumisen kannalta on ilmeisen ongelmallista, että useilla maahanmuuttajataustaisilla naisilla on riski jäädä työmarkkinoiden ulkopuolelle

¹⁵ Joronen 2007, 292; Larja 2020

¹⁶ OECD 2018, 168–169

tai työllistyä pitkäaikaisesti matalapalkkaisille aloille, mikä pienentää heidän eläkekertymänsä.¹⁷ Naisten kotoutumisen ja osallisuuden tukeminen on tärkeää myös perheiden hyvinvoinnin kannalta. Äidin työllistyminen ja suomen kielen oppiminen tukevat myös lasten kotoutumista sekä koulunkäyntiä. Naisten tukemisella on siis positiivisia ylisukupolvisia vaikutuksia.¹⁸

Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hanke perustettiin, jotta naisten polkuja koulutukseen ja työelämän saataisiin sujuvoitettua ja nopeutettua. Tätä tavoiteltiin sekä kehittämällä kokonaisvaltainen ura- ja palveluohjauksen toimintamalli naisten opiskelu- ja työelämävalmiuksien tukemiseksi sekä luomalla uusi kuntarajat ylittävä yhteistyöverkosto, joka kokoaa yhteen naisten yhteiskunnallista osallisuutta edistäviä tahoja.

Hankkeen tavoitteena oli osallistaa yhteensä 240 naista hankkeen tuottamaan toimintaan kolmella eri paikkakunnalla (Espoo Helsinki Vantaa) vuosina 2019–2021. Hanke käynnistyi huhtikuussa 2019 hankehenkilökunnan rekrytoinnin jälkeen. Hankkeeseen palkattiin kolme ohjaajaa sekä projektipäällikkö. Aktiivista asiakastyötä tehtiin toukokuusta 2019 tammikuulle 2021. Hanke päättyi helmikuussa 2021.

Tuloksia

Julkaisu on kirjoitettu hankkeen ollessa vielä käynnissä. Esittelemme tässä muutamia nostoja tuloksista, joita olemme saaneet marraskuuhun 2020 mennessä. Tarkemmat tiedot määrällisistä tuloksista löytyy Rakennerahastotietopalvelusta.¹⁹

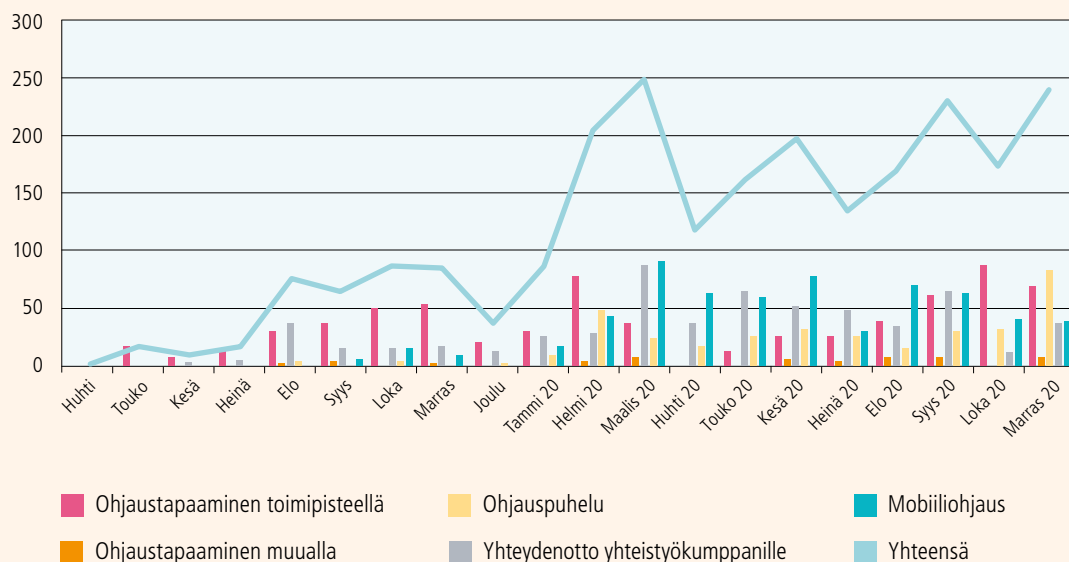
Julkaisua kirjoittaessa olemme tavoittaneet hankkeessa 298 naista. Näistä 225 osallistui hankkeen tuottamaan toimintaan aktiivisesti (yli kolme kertaa). Ns. aktiivisten osallistujien lisäksi ohjaajat tapasivat siis 73 naista, jotka saivat kertaluontoisesta ohjauksesta tarvitsemansa tuen (esim. hakulomakkeen täyttämisen tai TE-asian selvittäminen) sekä naisia, jotka ohjasimme eteenpäin toimintaan, joka paremmin vastasi heidän sen hetkistä tuen tarvettaan.

¹⁷ Ojutkangas ja Lehmijoki 2019

¹⁸ Kosonen ym. 2019

¹⁹ <https://www.eura2014.fi/rrtiepa/index.php>

YKSILÖOHJAUS 5/2019-11/2020

Ohjaustapaamisia toimipisteillä oli yhteensä hankkeen aikana 703 kpl, ja käyn-
tejä asiakkaan kanssa muissa palveluissa (esim. oppilaitokset, sosiaalitoimi, TE-
palvelut) 64 kpl.

Mobiiliohjausta, eli etänä annettavaa yksilöohjausta annettiin 634 kertaa. Koronapandemian aiheuttama poikkeusaika näkyy ohjauskertojen määrässä, erityisesti lähiohjauskertojen osalta (ohjaus toimipisteellä ja asiakaskäynti muualla) ja se vaikuttaa luonnollisesti myös kokonaisosallistujamäärään. Huomionarvoista kuitenkin on, miten hyvin koronasta huolimatta naisia on ollut läpi hankkeen toiminnan mukana sekä yksilöohjauksessa että ryhmissä. Uusia osallistujia olemme saaneet hankkeen loppumetreille saakka, mikä kertoo tuottamamme toiminnan tarpeellisuudesta alueilla.

Ryhmiin osallistui yhteensä 185 naista. Osa naisista osallistui kaikkiin ryhmiin – sekä vertaisryhmiin että kursseille – ja osa tarpeidensa mukaan ainoastaan vertaisryhmään tai digi- tai suomen kielen kursseille. Hankkeessa oli mukana naisia, jotka osallistuivat miltei läpi koko kaksi vuotisen hankkeen sekä heitä,

jotka olivat mukana yhden kauden, tai kävivät muutamia kertoja ryhmässä ja ohjauksessa. Kuten ItseNaiset-toimintamallin kuvauksessa toimme esiin, mahdollisti hankkeen toiminta erittäin yksilöllisen ja räätälöidyn osallistumisen, joka muotoutui naisten tarpeista käsin.

Koronapandemia keväällä 2020 pakotti tiimin Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hankkeessa kehittämään uudenlaisia käytäntöjä ohjaustyöhön, kun lähitapaamiset eivät olleet mahdollisia. Hankkeessa oli jo ennen poikkeusoloja ja etätyösuositusta luontevasti käytetty eri viestisovelluksia ohjaustyöhön. Kuva-, ääni- ja videoviestein opastettiin esimerkiksi erilaisten hakemusten täyttämässä tai sähköisten palveluiden käytössä. Mobiilisti tapahtuva ohjaus on joustavaa ja viestisovelluksia käyttämällä pystyy usein vastaamaan akuutteihinkin kysymyksiin, jotka voivat viedä osallistujan prosessia eteenpäin. Mobiiliohjaus istuu hyvin ItseNaiset-malliin, jossa neuvontaa ja ohjausta annetaan joustavasti ja oikea-aikaisesti.

Poikkeusolojen aikana myös Ryhmätoiminta siirtyi verkkoon. Siirtymä ei sujunut aina yksinkertaisesti vaan vaati sekä ohjaajilta että ohjattavilta uusien työkalujen opettelua. Siirtymää varten tarvittiin myös selkokieleistä etäohjeistusta erilaisten verkkoalustojen käyttöönottoon. Tässä apuna olivat mm. erilaiset kuvakaappaukset, piirtotyökalut, selkokielellä kirjoitetut ohjeet askel askeleelta, videotallenteet sekä WhatsAppin ääniviesti-toiminto. Yksilöohjaista annettiin myös etäyhteyden yli, jolloin asiakkaan kanssa saattoi olla tarpeen ensin keskustella ja opetella puhelimen välityksellä vaikkapa Microsoft Teamsin käyttämistä. Erityisen haavoittuvassa asemassa olivat naiset, jotka heikkojen digitaalitojen ja kodin vähäisten digimahdollisuuksien vuoksi putosivat pois verkkomuotoisesta toiminnasta.

Hankkeen tavoitteena oli lisätä Suomeen muuttaneiden naisten osallisuutta tarjoamalla heille yksilöllistä ohjausta ja ryhmämuotoista opintoihin ja työelämänä valmentavaa toimintaa. Tarkastelemme osallisuuden toteutumista THL:n määrittelemien osallisuuden osa-alueiden pohjalta, joita ovat 1. Osallisuus omasta elämästä, 2. Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa ja 3. Osallisuus yhteisestä hyvästä.²⁰

²⁰ Osallisuuden määritelmistä ks. THL.fi

Toimintaan osallistui
aktiivisesti
225
naista

Yhteensä yli
2000
ohjauskertaa

Ryhmiin osallistui
185
naista

Jatkopoluille siirtyi
75%
osallistujista

44

saanut
opiskelupaikan

23

työkokeilupaikkaa

15

ilmoittautunut
Te-toimiston
asiakkaaksi

38

ilmoittautunut
suomen kielen
kurssille

22

työllistynyttä

7

lähtenyt mukaan
vapaaehtois-
toimintaan

19

päässyt osaamis-
keskuksen
asiakkaaksi

Hankkeeseen osallistuneet naiset saivat osallistua toimintaan omista lähtökohdistaan ja omien tarpeidensa mukaan. Hankkeen toiminnoissa vahvistettiin naisten mahdollisuuksia tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä lisäämällä tietoa suomalaisesta koulutusjärjestelmästä, työelämästä sekä palveluista. Osallisuus rakentuu myös panostamalla kohtaamiseen ja aktiiviseen kuuntelemiseen: pelkkä tapaamiseen tuleminen ei vielä välttämättä tarkoita, että osallisuus toteutuu, vaan tärkeää on kuunnella ja rakentaa ohjaustyö asiakkaan tarpeiden mukaisesti, yhteistyössä asiakkaan kanssa.

Ryhmissä ja ohjauksissa luotiin turvallisempaa ilmapiiriä ja tilaa, jossa osallistujat voivat tuoda omaa ääntään kuuluviin. Vertaisryhmät tukivat osallisuutta tarjoten naisille mahdollisuuksia kuulua itselle tärkeään yhteisöön. Ryhmätöinnin tavoitteena oli, että osallistujat kokevat voivansa osallistua tasavertaisena jäsenenä ja tuntea kuuluvansa joukkoon. Tässä on tärkeää esimerkiksi se, että ohjaaja huomioi myös ne osallistujat, jotka eivät ole yhtä paljon äänessä kuin

muut osoittamalla kiinnostusta ja kysymällä esimerkiksi kuulumisia. Ohjaajan sanattomalla viestinnällä on merkitystä sen suhteen, kokeeko asiakas olevansa arvostettu: millainen on esimerkiksi ohjaajan kasvojen ilme, kun joku osallistujista ilmaisee itseään ääneen? Osallistujat pääsivät vaikuttamaan toiminnan sisältöön ehdottamalla aiheita ryhmätapaamisiin. Heiltä myös pyydettiin jatkuvasti palautetta ryhmän toiminnasta ja sisällöistä, jolloin toimintaa voitiin tarvittaessa muokata asiakkaiden toiveiden mukaisesti.

Ryhmät tarjosivat myös tilan yhdessä tekemiseen ja kokemiseen siten, että jokainen osallistuja saattoi tuoda jotain hyvää yhteiseen pöytään. Konkreettisten kahvitteletuomisten lisäksi tämä tarkoitti läsnäoloa, tukea ja yhteyksien luomista toisiin osallistujiin.

Onnistumisen edellytyksiä

KOHDERYHMÄN MÄÄRITTELY. Yksi syy miksi kohderyhmää tavoitettiin niin hyvin, voi olla se, että osallistumiselle ei asetettu turhan tiukkoja kriteerejä. Emme juuri joutuneet valikoimaan ihmisiä, jotka saavat osallistua hankkeen tuottamaan toimintaan. Ohjaukseen ja ryhmiin saattoi hakeutua sekä jo pidempään Suomessa asuneita, että vastikään maahan muuttaneita naisia eri kieliryhmistä ja hyvin erilaisilla elämäntilanteilla sekä koulutus- ja työtaustoilla. Kurssille osallistumiselle ei asetettu vaatimuksia kielitaidon tasosta, tai jos niitä kokeiltiin, niistä luovuttiin melko nopeasti. Ainoa kriteeri osallistumiselle oli, että osallistuja koki toiminnan tarkoituksenmukaiseksi. Sekä kurssien että vertaisryhmän läpikäyvänä teemana oli koulutukseen ja työelämään valmentaminen, joten oleelliseksi muodostui, onko henkilö sellaisessa elämänvaiheessa, että opinnot tai työelämä ovat jossain vaiheessa tavoitteena. Jos hankkeeseen hakeutuva henkilö oli esimerkiksi lähestymässä eläkeikää, ohjasimme hänet sopivampaan toimintaan.

Opetuksen järjestämisen ja ryhmien ohjaamisen kannalta osallistujien vaihteleva kielitaito ja osaaminen on aina haaste. Opettaja tai ohjaaja saattaa miettiä, saako ryhmästä kukaan mitään irti, kun osalle sisältö tuntuu liian vaikealta ja osalle se voi olla helppoa. Olemme hankkeessa tietoisesti päättäneet hyväksyä ryhmien heterogeenisyyden: jos haluamme järjestää matalan kynnyksen

osallisuutta tukevaa toimintaa, on meidän järjestäjänä oltava valmiit ottamaan vastaan erilaisissa elämäntilanteissa olevat ja erilaisista lähtökohdista osallistuvat ihmiset. Lähestymistapa vaatii opettajilta ja ohjaajilta joustavuutta ja ehkä myös omien tavoitteiden tarkastelua kriittisesti. Täytyy esimerkiksi pohtia, onko minulle ohjaajana tärkeää, että kaikki osallistujat osaavat kurssin lopuksi samat asiat, vai luotanko siihen, että osallistujat oppivat aina jotain, ja että pienetkin askelet eteenpäin ovat osallistujille merkityksellisiä. Lopulta se, että naiset kerta toisensa jälkeen tulevat ryhmiin ja kursseille, on paras osoitus siitä, että toiminta koetaan tarkoituksenmukaiseksi.

LASTEN HOIDON JÄRJESTÄMINEN JA LAPSIMYÖNTEINEN ILMAPIIRI.

Kotonaan lasta hoitavat äidit jäävät usein palveluiden ulkopuolelle, koska esimerkiksi TE-toimiston tukemiin kotoutumiskoulutuksiin osallistumisen ehtona on mahdollisuus osallistua kursseille kokopäiväisesti. Monet kolmannen sektorin tai vapaan sivistystyön tarjoamat kielikurssit tapahtuvat iltaisin, tai niihin ei ole mahdollista ottaa lasta mukaan. Onneksi tähän on alettu kiinnittää enemmän huomiota, ja esimerkiksi leikkipuistotoiminta on kehittänyt toiminnallista suomen kielen opetusta kotivanhemmille.²¹ Lastenhoidon järjestäminen kurssien ajaksi oli myös Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hankkeessa keskeinen osa toimintamallia. Lasten hoidon järjestäminen paitsi madaltaa kynnystä osallistua niille, joiden ei ole mahdollista järjestää lapsiaan muualle hoitoon, myös mahdollistaa parhaimmillaan äideille hetken aikaa keskittyä omiin, itselle tärkeisiin asioihin ja oppimiseen.

Pelkkä lasten hoidon järjestäminen ei kuitenkaan vielä takaa lapsiystävällistä ympäristöä. Ryhmiin osallistui naisia, joiden pienet lapset kokeilivat ensimmäistä kertaa olla hoitajan kanssa eri huoneessa äidin kanssa. Luonnollisesti tämä ei aina onnistunut, vaan lapset olivat toisinaan mukana ryhmässä ja opetustiloissa. Tällainen järjestely vaatii ohjaajilta, osallistujilta ja opettajilta ymmärrystä ja joustavaa asennetta. Lapset olivat tervetulleita myös yksilöohjauksiin, jos tarve vaati. Toisinaan ohjaustilanne tapahtui lasten huoneen lattialla, jutellen ja palikoita rakennellen.

²¹ Kotoklubi kanelin toiminnasta ks. Helsinki.fi

KOHTAAMISEN MERKITYS JA TOIMIJUUDEN TUKEMINEN. Kuten kaikessa Nicehearts ry:n toiminnassa, myös Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hankkeessa asiakastyö lähtee kohtaamisesta. Hankkeessa tämä tarkoitti ennen muuta sitä, että jokainen ohjattava kohdattiin ihmisenä omine tarpeineen, toiveineen ja unelmineen.

Tärkeää on tiedostaa, että ohjaussuhteeseen kietoutuu aina valtaa, eikä ohjaaja tosiasiansa pääse täysin tasavertaiseen suhteeseen ohjattavansa kanssa.²² Onhan esimerkiksi ohjaajalla yleensä sellaista tietoa, jota ohjattavalla ei ole, ja jo tämä asettaa ohjaajan valtasuhteeseen ohjattavan kanssa. Myös kulttuurinen tausta asettaa ihmisiä erilaisiin positioihin. Valta-asemien tunnistaminen on erityisen tärkeää tilanteessa, jossa ohjaaja kuuluu itse valtaväestöön ja ohjattava ei. Valtasuhteen tiedostaminen voi tarkoittaa esimerkiksi erityistä herkkyyttä huomata tilanteet, joissa ohjattava kokee, että hänen täytyy tehdä asioita ohjaajan mieliksi.

Rakenteisiin kietoutuneista valtasuhteista huolimatta ohjaustilanteista voi pyrkiä tekemään mahdollisimman tasaveroisia ja dialogisia. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ohjaaja asettuu aktiivisesti kuuntelemaan asiakkaan kertomaa, tämän ajatuksia ja tarpeita ja ymmärtää, että ohjattavalla on paras tieto omasta sen hetkisestä tilanteestaan.²³ Samalla ohjaajan on kuitenkin oltava tietoinen myös siitä, että toisinaan naisilla saattaa olla virheelliseen tietoon perustuvia vääriä käsityksiä esimerkiksi suomalaisesta palvelujärjestelmästä tai viranomaisista. Joskus näiden käsitysten purkamiseen voi mennä paljon aikaa ja se on osattava tehdä sensitiivisesti, keskustellen ja kuunnellen. Ohjauksen tavoite on tukea ohjattavan omaa päätöksentekoa tarjoamalla oikeaa tietoa, ei kertoa, mikä on oikea tapa toimia.

Vertaisryhmään ja ohjaukseen osallistuvat naiset ovat aktiivisia toimijoita, jotka suunnittelevat ja rakentavat elämäänsä ja polkuaan myös irrallaan mistään hankkeista tai toimintamalleista. Usein ratkaisevan tärkeäksi voikin muodostua kanssakulkeminen, tarvittaessa tukena toimiminen. Joskus käy niin, että osallistuja saa toiminnasta juuri tarvitsemansa täsmä-avun, ja ohjaajan näkökulmasta pienestä asiasta muodostuukin ohjattavalle suuri, kuten seuraavassa esimerkissä. Eräs hankkeeseen osallistunut nainen kertoi alkaneensa pohtia ammatillista kouluttautumista oltuaan mukana IseNaiset-ryhmätoiminnassa. Hän

²² Ohjaukseen kietoutuvista valtasuhteista ks. mm Luukkanen ym. 2018

²³ Ks. Tuori 2009

kypsytteli ajatusta kotona ennen kuin hakeutui ammattiopintoihin valmentavaan koulutukseen. VALMA:n jälkeen hän rohkaistui hakemaan ja lopulta pääsikin haluamaansa ammatilliseen koulutusohjelmaan. Hän kertoi, että ennen opintoihin liittyvää soveltavuuskoetta hän oli juuri vertaisryhmäkerroilla perehtynyt tarkemmin haastattelutilanteisiin valmistautumiseen ja saanut paljon hyödyllisiä vinkkejä, minkä koki auttaneen häntä opiskeluun hakeutumisessa. Tämä esimerkki kertoo ohjaajan roolista kanssakulkijana ja rohkaisijana. Toimijuus, valinnat ja päätöksenteko ovat naisella itsellään.

RESURSSOINTI. Kohtaamisen mahdollisuus rakentuu myös työlle asetetuista tavoitteista ja konkreettisista työn tekemisen puitteista, kuten resursseista. Hankkeen tavoitteet oli mitoitettu siten, että ohjaustapaamisissa ei tarvinnut kiirehtiä, eivätkä naiset joutuneet odottamaan kohtuuttoman pitkiä aikoja saadakseen uuden ohjausajan.

Riittävä resurssointi mahdollistaa aidosti matalan kynnyksen toiminnan, sillä ohjaajan kalenterissa on riittävästi aikaa myös spontaaneille kohtaamisille. ItseNaiset-toimintamallissa ohjaaja on tavoitettavissa nopeasti ja helposti, esim. WhatsAppilla tai tekstiviestillä. Näin naiset voivat kysyä pientäkin asiaa, joka saattaisi muodostua suureksi esteeksi asian etenemiselle, jos se jäisi epäselväksi. Tällaisia voivat olla esim. erilaiset oppilaitoksilta tai TE-palveluista tulevat viestit tai työnhakuun liittyvät termit.

Kohdattuja haasteita

ASIAKKAIDEN TAVOITTAMINEN. Määrällisesti hanke ylsi koronapandemiasta huolimatta hyvin sille asetettuihin kokonaisasiakasmäärätavoitteisiin. Pohdimme kuitenkin keinoja saada vielä paremmin mukaan erityisesti sellaisia naisia, jotka eivät ole vielä ole minkään palveluiden piirissä, ja joilla on kotona pieniä lapsia. Hankkeessa kokeiltiin jalkautumista neuvoloihin Espoossa mutta jalkautuva hakeva työ olisi vaatinut pitkäjänteisempää otetta ja yhteistyön tiivistämistä neuvolapalveluiden kanssa. Koska hankkeessa toimi yksi ohjaaja kaupunkia kohden, neuvolaan jalkautumiselle ei ollut mahdollista varata montaa päivää kuukaudesta. Näin neuvoloiden kautta saadut kontaktit pienten lasten äiteihin

jäivät vähäisiksi. Suhtautuminen Nicehearts ry:n toimintaan ja jalkautumiseen oli kuitenkin neuvoloissa hyvin positiivista, ja yhteistyön kehittämiseksi on varmasti tilausta tulevaisuudessa. Vantaalla yhteistyö perheneuvolan kanssa oli hedelmällistä. Naisia ohjattiin osallistumaan Vantaan toimintaan, ja toisinaan ohjaaja kutsuttiin mukaan myös kotikäynneille.

OSALLISTUMISEN HAASTEITA. Perheen sisäinen dynamiikka saattaa joskus vaikuttaa siihen, kokeeko nainen voivansa kulkea omaa polkuaan. Jotkut naiset toivat esiin, etteivät esimerkiksi kotona saa tukea omiin haaveisiinsa ammatillisista koulutuksista ja itselle mieluisista työpaikoista. Ohjaaja on tällöin läsnä, kuunnellen ja auttaen asiakasta saamaan uskoa siihen, että omaan elämään voi vaikuttaa. Perheiden sisäiset tilanteet ovat monesti myös herkkä aihe, jolloin ohjaajan on oltava tarkkana siitä, millä tavoin tilanne kotona otetaan osaksi ohjaustapaamista. Joskus taustalla voi olla haastavia tilanteita asiakkaan yksityiselämässä, jolloin ohjaaminen eteenpäin tarpeellisiin palveluihin on tärkeää. Hankkeessa on esimerkiksi ohjattu tuen tarpeessa olevia naisia Niceheartsin WahvaNainen-toimintaan, joka tukee naisia kokonaisvaltaisen palveluohjauksen keinoin.

Yksi hankkeessa ilmennyt kehityskohde, joka on merkittävä myös tulevaisuudessa, on vähäisten digitaitojen omaavien naisten saaminen toimintaan mukaan myös silloin, kun tapaamiset samassa tilassa eivät onnistu. Vaikka Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää -hankkeessa siirryttiin keväällä ja uudelleen loppuvuodesta 2020 verkkoon todella joustavasti ja suurelta osin onnistuneesti, oli toiminnassa mukana myös naisia, joille etänä osallistuminen ei ollut mahdollista. Pohdittavaksi jääkin, miten voisimme vielä tehokkaammin turvata kaikille yhtäläiset mahdollisuudet osallistumiseen silloin, kun se tapahtuu digitaalisilla välineillä. Ajattelempa, että tulevaisuudessa naisten osallisuutta ja työllistämisen tukemista edistävissä hankkeissa digitaitojen lisääminen voisi olla läpikäyvänä periaatteena pelkkien yksittäisten ryhmämuotoisten kurssien sijasta. Kuten aikaisemmin totesimme, kurssit ovat merkityksellisiä ja tärkeitä, mutta näiden rinnalla olisi hyvä tarjota kiireetöntä digitukea myös henkilökohtaisessa ohjauksessa.

Yhteisen kielen puuttuminen toi toisinaan haasteita ohjaustavoitteiden toteutumiselle. Jos ohjattavalla ei ole mahdollisuutta käyttää omaa äidinkieltään,

tai suomen kielen taito ei vielä riitä itsensä ilmaisemiseen, hän ei välttämättä uskalla tuoda kaikkea mieltään painavaa esiin. Jos tiedot suomalaisesta palvelujärjestelmästä ovat vähäiset, eikä yhteistä kieltä ohjaajan kanssa juurikaan ole, täytyy ohjaajan kantaa erityistä huolta siitä, että ohjattava saisi kaiken tarvitsemansa tiedon päätöstensä tueksi. Kaikista yrityksistä huolimatta joskus voi käydä niin, että yhteistä ymmärrystä ei synny ja nämä tilanteet voivat olla kuormittavia sekä ohjaajalle että ohjattavalle. Omakielisillä ohjaajilla onkin tärkeä rooli toiminnassa, jossa annetaan kokonaisvaltaista, elämän eri osa-alueita koskettavaa tukea ja neuvontaa.

YHTEISTYÖVERKOSTO. Hankkeen koolle kutsuma, kuntarajat ylittävä yhteistyöverkosto ehti kokoontua hankkeen aikana neljä kertaa, kerran lähitapaamisena ja kolmesti webinaareina. Tarve yhteistyölle, ajatusten ja kokemusten vaihtamiselle ja verkostoitumiselle naisten kotoutumistyötä tekevien tahojen kesken ilmaistiin selkeästi saamissamme palautteissa ja kommentteissa. Verkostotilaisuuksiin osallistui kiitettävä määrä ammattilaisia ja asiantuntijoita. Myös suomeen muuttaneita, tällä hetkellä palveluita käyttäviä naisia kutsuttiin aktiivisesti osallistumaan tapahtumiin, mutta tilaisuudet eivät valitettavasti kaikilta osin olleet inklusiivisia, hyvistä pyrkimyksistä huolimatta. Kutsuimme naisia osallistumaan tilaisuuksiin verkon yli eri toimipisteisiin kunkin kaupungin oman ohjaajan kanssa. Huomasimme, että puheenvuoroja oli vaikea seurata ja käytetty kieli ei aina ollut naisille saavutettavaa. Ohjaajat tulkkasivat sisältöjä sekä naisten omalle kielelle, että selkosuomeksi. Tämä puolestaan aiheutti sen, että tilaisuuden seuraamisesta tuli melko kuormittavaa, ja osa käsitellyistä aiheista meni väistämättä naisilta ohi. Jotta osallistuminen ja vaikuttaminen olisi tosiasiallisesti naisille mahdollista, tulisi jatkossa kiinnittää entistä enemmän huomiota tilaisuuden teemoihin, menetelmiin sekä käytettyyn kieleen.

TOIMINNAN JATKUVUUDEN TURVAAMINEN. Monet taidot, joita naiset ovat saaneet ItseNaiset-toiminnassa kuten sähköisten palveluiden käyttö, digiosaaminen ja suomen kielen taito, ovat sellaisia, joita olisi hyvä jokaisen päästä kehittämään edelleen. Toisilla hankkeeseen osallistuneilla naisilla on paremmat edellytykset ja mahdollisuudet pitää yllä opittuja taitoja itsenäisesti, mutta joukossa on myös heitä, joiden kohdalla hankkeen päättyminen voi merkitä sitä, että

mahdollisuuksia päästä käyttämään suomen kieltä tai digilaitteita on jatkossa hyvin vähän tai ei ollenkaan. Tauko taitojen ylläpitämisessä voi synnyttää epävarmuutta ja nostaa kynnystä hoitaa omia asioita, ja näin vähentää osallisuuden kokemuksia.

Tarvittaisiin rakenteita, jotka takaisivat pysyvemmän rahoituksen viranomaispalveluita täydentävien matalan kynnyksen palveluiden tuottajille. Projektiluontoisen työn vaarana on, että hyvät käytännöt eivät pääse juurtumaan, ja työntekijöiden vaihtuessa organisaatiot eivät pysty kerryttämään osaamistaan. Vahingollisinta työn projektiluontoisuus ja katkonaisuus sekä henkilökunnan vaihtuvuus on kuitenkin heille, jotka palvelua käyttävät.

Toivomus toiminnan jatkumisesta näkyy ryhmistä keräämissämme palautteissa. Kysyttäessä, mitä haluaisit tehdä ryhmässä, yleisin vastaus on, että haluaisin lisää kursseja, lisää ryhmiä, lisää mahdollisuuksia oppia ja olla yhdessä. Naisten sanoin:

”Tarvitsen lisätietoja tallaisista ryhmistä. Kiitos paljon tiedoista ja tuesta, jonka annoit meille.”

”Haluaisin opiskella ja jutella lisää suomen kieltä.”

”Lisää kurssi aikaa.”

”Haluan oppia lisää suomea.”

”Haluan jatkaa olla ryhmässä.”

”Kiitos paljon vertaisryhmästä, opin paljon.”

”Haluan aina osallistua ryhmässä koska aina opin uutta asiaa.”

”Minä opin hyvin suomea mutta minä tarvitsen lisää opiskelua.”

”Haluan vielä jatkaa vertaisryhmässä koska olen saanut paljon.”

”Haluan osallistua mihin tahansa ohjelmaan, joka jatkuu ryhmässä.”

”Mä haluan tavata aina.”

Kirjallisuus

- Forsander, Annika. (2007). Kotoutuminen sukupuolittuneille työmarkkinoille? Maahanmuuttajien työmarkkina-asema yli vuosikymmen Suomeen muuton jälkeen. Teoksessa *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ*, Väestöliitto, toimittajat Tuomas Martikainen ja Marja Tiilikainen, 312–334. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/baga09c51de6eae3e8cf8d40cd16c64b/1594048148/application/pdf/386433/Maahanmuuttajanaiset_e.pdf
- Intke-Hernandez, Minna. (2020). Maahanmuuttajaäitien arjen kielitarinat : Etnografinen tutkimus kieliyhteisöön sosiaalistumisesta. Helsinki:Helsingin yliopisto
- Joronen, Tuula. (2007). ”Työmarkkinoiden monenlaiset maahanmuuttajanaiset. Haaste suomalaiselle sukupuolijärjestelmälle.” Teoksessa *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestöliitto, toim. Tuomas Martikainen ja Marja Tiilikainen, 285–311. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/baga09c51de6eae3e8cf8d40cd16c64b/1594048148/application/pdf/386433/Maahanmuuttajanaiset_e.pdf
- Kosonen Riitta, Eveliina Saari, Satu Aaltonen, Tarja Heponiemi, Signe Jauhiainen, Reeta Kankaanpää, Palander, J; Pöllänen, P; Tytti Steel ja Anu Yijälä. (2019). *Maahanmuuttaja osalliseksi ja työhön: Policy Brief*. Suomen Akatemia.
- Kurki, Tuuli. (2019). Immigrant-ness as (mis)fortune? : Immigrantisation through integration policies and practices in education. Helsingin yliopisto.
- Luukkanen, Anu, Miettinen, Sari, Elonheimo., Anna-Maija, Ojala, Hanna, Saresma, Tuija (2018) *Feministisen pedagogiikan ABC : opas ohjaajille ja opettajille*. Helsinki: Vastapaino
- Löf J., Kautto A. (2017). Uudella matkalla: Maahanmuuttajien korkeakoulutus – tie tutkimukseen -hanke Loppujulkaisu. , Lapin ammattikorkeakoulu.
- Mäkinen, Maarit ja Mika Sihvonon. (2016). Tietoteknisten taitojen puutteet maahanmuuttajien kotoutumisen haasteena. *Aikuiskasvatus* 4/2016, 279-287
- OECD (2018). *Working Together: Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Finland*, OECD Publishing, Paris.<https://doi.org/10.1787/9789264305250-en>
- Ojutkangas Aino, Lehmijoki, Ulla (2019). *Politiikasta.fi: Maahanmuuttajat työmarkkinoilla – ratkaisu heikentyvään huoltosuhteeseen*. <https://politiikasta.fi/maahanmuuttajat-tyomarkkinoilla-ratkaisu-heikentyvaan-huoltosuhteeseen/>
- Pakarinen, Eine. (2019). ”Maahanmuuttajien ohjaus työvoimahallinnossa ja aikuiskoulutuksessa -kohti interkulttuurista ohjausta”. *Janus sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 27 (2), 194-201. <https://doi.org/10.30668/janus.75825>
- Steel, Tytti ja Annamari Tuori. (2016). ”Olenko minä niin eksoottinen? : Pakolaistaustaisten naisten työelämään liittyvä identiteettityö.” *Elore* (ISSN 1456-3010), vol. 23–2/2016. Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. [http://www.elore.fi/arkisto/2_16/steel_tuori.pdf]
- Tuori, Salla. (2009). *The Politics of Multicultural Encounters: feminist postcolonial perspectives*. Turku: Åbo Akademi University Press.
- THL.fi <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>

